

Õiguskantsler

Peadirektor Elmar Vaher
Politsei- ja Piirivalveamet
ppa@politsei.ee

Teie nr

Meie 31.05.2016 nr 7-7/160631/1602365

Kontrollkäik Politsei- ja Piirivalveameti teabehaldus- ja menetlusosakonna migratsioonibüroo kinnipidamiskeskusse

Austatud härra peadirektor

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 12.10.2015, 13.10.2015, 16.10.2015, 26.10.2015 ja 19.05.2016 Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) teabehaldus- ja menetlusosakonna migratsioonibüroo kinnipidamiskeskust (keskus) Harkus.

Keskus jättis üldkokkuvõttes positiivse mulje. Olmetingimused olid rahuldavad ja kinni peetavatel isikutel oli võimalik väljaspool oma tuba küllaldaselt määralt keskuses ja selle territooriumil ringi liikuda. Viimase poole aasta jooksul on tulemuslikult tegeldud uute ajasisustusvõimaluste loomisega ning asutud lahendama pikka aega püsinud koolikohustuslikele alaealistele hariduse pakkumise probleemi.

Jätkata tuleb tööd koolikohustuslikele lastele hariduse võimaldamiseks, samuti lastele ja täiskasvanutele mõtestatud igapäevategevuste leidmisel. Parandada on võimalik toitlustamise korraldust ja kinni peetavate isikute suhtlusvõimalusi lähikondsetega. Vältida tuleks teiste keskuses viibijate kasutamist tõlgina suhtlusel keskuse töötajate ja meedikutega.

Õiguskantsler on keskust kontrollinud korduvalt ka varem. Viimane kontrollkäik toimus [12.03.2013](#) (järelkontroll [29.11.2013](#)).

Keskuses viibivad väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse (VSS) alusel välismaalased, keda ootab ees riigist väljasaatmine, samuti need varjupaigataotlejatest välismaalased, kelle kinnipidamist keskuses on välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse (VRKS) alusel peetud vajalikuks.

2015. aasta oktoobris viibis keskuses 56 isikut, kellest 6 olid naised ja 10 alaealised. Alaealistest 7 olid nooremad kui 10 aastat, koolikohustuslikke alaealisi oli 5. 19.05.2015 oli keskuses 49 inimest, nende seas 9 naist, kellest omakorda 2 olid alaealised.

Õiguskantsleri nõunikud vestlesid käigul 16 välismaalasega, tegid keskuse ruumides ringkäigu ja suhtlesid keskuse erinevate ametnikega (6 ametnikku ja keskuse juhataja). Valikuliselt tutvuti ka

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

dokumentidega. Käigul osalenud tervishoiuekspert vestles keskuse arstiga ja hindas tervishoiuteenuste osutamist keskkuses.

1. Lapsed ja noored keskkuses

1.1. Hariduse andmine

2015. aasta oktoobrikuus viibis keskkuses 5 koolikohustuslikku alaealist põhikooli- ja gümnaasiumi seaduse (PGS) mõttes, kes teadaolevalt ei osalenud ühegi kooli päevakavas või individuaalses õppekavas ettenähtud õppes. Koolikohustuslikke alaealisi on olnud keskkuses ka hiljem, ent neilegi lastele ei ole võimaldatud keskkuses viibimise ajal haridust omandada.

VSS § 26⁵ lg 8 ja VRKS § 36³ lõike 1 kohaselt tagatakse keskkuses viibivale koolikohustuslikule välismaalasele (PGS § 9 lg 2 tähenduses) juurdepääs haridusele vastavalt PGS-is sätestatud korrale.

Soovituse korraldada keskkuses viibivatele koolikohustuslikele isikutele hariduse omandamine kehtivas õiguses sätestatud korras on õiguskantsler teinud juba 2010. aastal. [Õiguskantsleri soovitus](#) ja kehtivat õigust ei ole keskkus järginud.

Mõistetavad on raskused vaid võõrkeelt rääkivatele alaealistele hariduse andmisel. Siiski on olemas õppemetoodika selliste lastega tegelemiseks, mida on edukalt nt Tallinna Lilleküla Gümnaasiumis rakendatud¹ ja mis võimaldab riigikeelt mitteoskava lapse eestikeelsesesse õpikeskkonda lülitada. Teiseks toimivaks näiteks võõrkeelsetele lastele hariduse andmisel on Kilti Põhikoolis käivad AS-i Hoolekandeteenused Varjupaigataotlejate Majutuskeskuse välismaalastest koolikohustuslikud lapsed. Seega on vaid võõrkeelt rääkivale koolikohustuslikule alaealisele kohustusliku koolihariduse andmine teostatav.

Koolikohustuslikke alaealisi saabub keskkusesse kindlasti ka tulevikus. Koostöös kohaliku omavalitsuse (Harku vald) ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga saab luua lahenduse keskkuses viibivatele koolikohustuslikele lastele hariduse andmiseks. Täpsemalt leida lähikonnas kool, mis keskkuses viibivatele lastele haridust pakuks, läbi rääkida võimalikud raskused rahastamisel ja lahendada laste keskkusest kooli ja sealt tagasi keskkusesse liikumise küsimus. Tunnustust väärrib, et lahendust probleemile juba otsima asunud ja seda tööd tuleb kindlasti jätkata, et juba 2016/2017 õppeaastal oleks loodud võimalus keskkusesse paigutatavatele koolikohustuslikele isikutele hariduse omandamiseks.

1.2. Eakohane keskkond ja tegevused

Vestlustest keskkuses kinni peetavate isikutega ja ka ringkäigul nähtust ilmnes, et keskkuses viibivatele väikelastele on soetatud ja antud mänguasju ning lauamänge ja soovi korral ka joonistusvahendeid. Laste liikumis- ja mänguruum piirdub ühe keskkuse õuenurga, ühe koridori, ühisruumi ja oma toaga. Eraldi lastele mõeldud ühistegevuse ruume keskkuses ei ole. Õues on lastele kahe kiigu ja liumäega mänguväljak, mis 2015. aasta oktoobris oli lõhutatud, kuid 2016. aasta maiks on taastatud. Ühiskasutuses olevates ruumides leidis vähe lastele sobivat tegevust. Võimalust lasteaias käia, huvitegevuses osaleda vms moel eakaaslastega väljaspool keskkust suhelda ei olnud.

¹ Vt <http://pluss.postimees.ee/3571525/anu-luure-juhuse-tahtel-teistmoodi-kooli-oppealajuhataja>

[Lapse õiguste konventsiooni](#) (LÕK) artikkel 3 ja [Lastekaitse seaduse](#) § 21 lg 1 kohustavad lapsi² puudutavate otsuste tegemisel juhinema lapse huvidest. LÕK art 27 kohustab tagama lapse arenguks vajalikud elutingimused. LÕK art 31 sätestab lapse õiguse puhkusele ja jõudeajale, mida ta saab kasutada mänguks ja meelelahutuslikuks tegevuseks vastavalt eale ning vabaks osavõtuks kultuuri- ja kunstielust. VSS § 26⁵ lg 7 kohustab keskust korraldama alaealistele vaba aja veetmiseks eakohaseid tegevusi ja tagama selleks vajalikke vahendeid. CPT on 2015. aasta Kreeka visiidi raportis³ rõhutanud, et keskuse laadsetes asutustes viibivatele lastele tuleb pakkuda konstruktiivseid igapäevategevusi, erilise rõhuga võimalusel jätkata haridusteed.

PPA peab laste keskusesse paigutamise taotlemisel arvestama vajadusega tagada lastele keskkuses ka sobiv viibimiskeskond, sh eakohased tegevused. Seni tehtud pingutused sellise keskkonna loomisel on kiiduväärt (nt mänguasjade ja lauamängude kasutamise võimalus, tegevusjuhendaja korraldatud ajaveetmisvõimalused), ent olukorda on võimalik kindlasti parandada.

Keskuses viibivatele kõigile lastele (st mitte vaid väikelastele) tuleb leida pidevat, arendavat ja mõtestatud tegevust pädeva asjatundja juhendamisel. Väikelaste pikemaajalisel viibimisel keskkuses tuleks tõsiselt kaaluda võimalust suunata lapsi käima lasteaias ja sellest võimalusest keskkuses viibivate väikelaste vanemaid informeerida.

2. Toitlustamine

Keskuses viibijad kurtsid, et pakutav toit on harjumatu (mh on toidus liiga palju kartulit ja kapsast), samuti jääb õhtu- ja hommikusöögi vahele liiga pikk aeg (õhtusöök on kell 18.00-19.00 ja hommikusöök 9.00-10.00, seega vahe kuni 14h).

Õhtusöögi ja hommikusöögi vahele jäävale pikale ajavahemikule on õiguskantsler juhtinud tähelepanu ka varem. Keskuses kogetu annab alust arvata, et õiguskantsleri vastavaid [soovitusi](#) ei ole täidetud.

Õiguskantsler on 2010. aasta kontrollkäigu [kokkuvõttes](#) andnud ka soovitusi arvestada keskkuses toitlustamise korraldamisel enam väljasaadetavate toitumistavasid. Mõlemas soovitusel toodud argumentatsioon on asjakohane ka praegu ning seetõttu ei ole vajadust seda siinkohal taasesitada.

Tunnustamist väärivad keskuse senised püüded seal viibijatele harjumuspäraselt toitlustamist tagada. Olemas on 3 eri menüüd (nn tavamenüü; menüü moslemitele, milles ei ole sealihha, ja taimetoidumenüü). Siiski on võimalusi edasiseks arenguks.

Seetõttu kordan õiguskantsleri 2010. aasta kontrollkäigu kokkuvõttes ja 2013. aasta järelkontrollkäigu kokkuvõttes toodud soovitusi ja palun:

- kaaluda võimalusi keskkuses toitlustamise korraldamiseks viisil, et õhtusöögil antakse kinni peetavatele isikutele lisaks põhitoidule selline toidukomponent, mida on võimalik hoida hilisemaks (nt täiendavad leivaviilud, puuvili, pakendatud jogurt vms);

² LÕK art 1 ja LaKS § 3 lg 2 tähenduses on laps iga alla 18 aastane isik.

³ [Report to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment \(CPT\) from 14 to 23 April 2015](#). Lk 64 p 106.

- arvestada keskuses toitlustamisel enam väljasaadetavate toitumistavasid.

3. Ajasisustusvõimalused

Keskuses viibivad täiskasvanud kurtsid mõtestatud ajasisustusvõimaluste vähesuse üle. Ka ringkäigul oli võimalik veenduda, et mingil määral oli kinni peetavatel isikutel kasutada raamatuid (vene, araabia, vietnami, prantsuse jms keeles). Väljas olid seadmed jõuharjutusteks ning ühiskasutuses olevates ruumides lauajalgpall, teler ja raadio. Teleris on lisaks eestikeelsetele kanalitele vaid mõned venekeelsed, üks prantsusekeelne ja üks inglisekeelne telekanal. Araabiakeelset telekanalit ei ole.

Tunnustamist väärrib poole aasta jooksul toimunud edasimineku pakutavate huvitegevuste osas. Huvitegevusi korraldab töötaja viib neid läbi 2 korda nädalas. Soetatud on hulk selleks vajalikke tarvikuid (savi, lõngad, joonistustarbed, ratastel tahvel jpm). Käib eesti ja inglise keelte õpe.

Ajasisustusvõimaluste tähtsusele keskuses on õiguskantsler varem korduvalt tähelepanu juhtinud. Õiguskantsleri argumendid on jätkuvalt samad ja on leitavad varasemate käikude kokkuvõtetest (nt [2013. aasta käigu alapunkt 4.6](#) ja [2010. aasta kontrollkäigu punkt 4.8](#)).

CPT on oma viimase aja visiitide raportites pidanud probleemseks enam kui paari päevase kinnipidamise puhul ajasisustusvõimalusi, mis seisnevad pelgalt teleri, toolide ja laudadega sisustatud ruumis viibimises, milles saab mängida kaarte ja lauamänge.⁴ Teisalt on CPT toonud välja komiteele positiivset muljet avaldanud ajasisustusvõimalused (suured ruumid, võimalus päeval ajal takistusteta vabas õhus viibida, 5 päeval nädalas on kohal töötaja, kes korraldab keelekursusi, erinevaid spordi- ja puhkeüritusi; õues on võimalik mängida tennist ja korvpalli; ühiskasutuses olevas ruumis on teler, raamatukogu, klaver, lauajalgpall, kinoruum, käsitööruum ja hästi varustatud spordiruum).⁵

Väga positiivsed on keskuse poole aasta jooksul tehtud pingutused ajasisustusvõimaluste mitmekesistamisel. Palun jätkata kinni peetavatele isikutele erinevate ja mõtestatud ajasisustusvõimaluste otsimist spordiürituste jms korraldamise näol. Samuti palun leida võimalusi mitmekesistada telekanalite valikut ning jätkata raamatukogu täiendamist võõrkeelse kirjandusega.

4. Tõlkimine ja konfidentsiaalsus tervishoiuteenuste osutamisel

Keskuses viibijad väitsid, et tihtipeale tuleb kasutada nii keskuse töötajate kui arstiga suhtlemisel enda arusaadavaks tegemiseks teiste keskuses viibivate inimeste abi. Arstiga suhtlemisel kasutatakse ka Google'i tõlkeprogrammi. Probleeme meedikute ja kinni peetavate isikute suhtlemisel keelebarjääri tõttu täheldas ka ekspert.

⁴ [Report to the Government of the Netherlands on the visit to the Caribbean part of the Kingdom of the Netherlands carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment \(CPT\) from 12 to 22 May 2014](#). Lk 40, p 72.

⁵ [Report to the Czech Government on the visit to the Czech Republic carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment \(CPT\) from 1 to 10 April 2014](#). Lk 22 p 28.

CPT on tauninud seda, kui keskusega sarnanevas asutuses tuleb seal viibival isikul meedikuga või asutuse töötajatega suhtlemiseks kasutada teise kinni peetava isiku abi.⁶ CPT on rõhutanud telefonitsi toimuva tõlketeenuse ulatuslikuma kasutamise eeliseid.⁷

Keskuses kasutatakse (ka tervishoiuteenuste osutamisel) võimalust suhelda tõlgiga konverentskõne abil ning tõlkide kaasamise korraldavad PPA valvetõlgid. Samuti oldi teadlikud ka võimalusest kasutada erinevaid välismaiseid telefoni teel tõlketeenuse pakkujaid. Neid võimalusi kasutades peaks saama kaotada vajaduse kasutada meedikute ja keskuse töötajatega suhtlemisel teiste keskuses kinni peetavate isikute abi.

Palun vältida edaspidi keskuses viibijate suhtlusel meedikute ja keskuse töötajatega teiste keskuses viibijate vahendust ja eelistada suhtlust tõlgi vahendusel kas tõlgi kohal olles või telefonitõlke kaudu.

5. Suhtlusvõimalused

Kinni peetavaid isikuid pani muretsema suhtlusvõimaluste nappus. Keskuses saab kasutada telefoni ja ka kokkusaamisi saada, ent paljude keskuses viibijate lähedased on väga kaugel. Sestap ei ole kokkusaamisele kedagi tulemas ja telefonitsi suhtlemine on paljude riikidega äärmiselt kulukas. Taskukohasemaid alternatiivseid suhtlusvõimalusi (nt Skype vms suhtlustarkvara kasutades) keskus ei paku.

VSS ei kohusta keskust sõnaselgelt lubama kinni peetavatel isikutel arvuti ja vastava suhtlustarkvara vahendusel keskusevälist suhtlemist. Siiski hõlbustaks sellise võimaluse loomine paljude keskuses viibijate kontakte pere ja lähedastega, kellega neil telefonitsi ei pruugi olla võimalik rahaliste vahendite nappuse tõttu suhelda. CPT on soovitanud kaaluda ka välismaalaste ja nende perede suhtlemise lihtsustamisel moodsa infotehnoloogia võimalusi (sh Skype'i).⁸

Palun tõsiselt kaaluda kinni peetavatele isikutele pere ja lähedastega suhtlemiseks täiendavate võimaluste loomist nt selleks kohandatud arvuti kaudu ja vastava suhtlustarkvara (nt Skype) abil.

6. Eksperti tähelepanekud ja järeldused

6.1. Tervishoiuteenus asutuses

Kinni peetavatele isikutele osutavad tervishoiuteenust perearst (OÜ Meremed, 2 korda nädalas 4 tundi) ja õed (iseseisva õendusabi korras koduõendusteenuse raames, OÜ Depoo 2 tundi päevas graafiku alusel sh nädalavahetused).

Asutuse tervishoiuteenuse osutamiseks kasutatavad ruumid ja seadmed vastavad eksperti

⁶ [Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment \(CPT\) from 4 to 13 February 2014](#). Lk 49, p 81.

⁷ [Report to the Austrian Government on the visit to Austria carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment \(CPT\) from 22 September to 1 October 2014](#). Lk 30 p 48.

⁸ [Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment \(CPT\) from 4 to 13 February 2014](#). Lk 50, p 82.

hinnangul täielikult nii üldarstiabi kui ka koduõendusteenuse osutamiseks vajalikele nõuetele.

Eriarstidega statsionaarse raviteenuse osas lepinguid sõlmitud ei ole, sinna suunatakse isikud perearsti saatekirja alusel; uuringuteks ja ambulatoorseks eriarstiabiks on olemas koostööleping Lääne-Tallinna Keskhaiglaga, samas vajadusel saavad patsiendid konsultatsioone ja ravi ka teistes haiglates. Eriarstiabi on eksperdi hinnangul keskuses kinni peetavate isikute jaoks hõlpsasti kättesaadav ja hästi korraldatud. Vajadusele vastavalt on võimalik teha analüüse, uuringuid või konsultatsioone ja soetada ravimeid ning meditsiinilisi vahendeid.

Psühholoogi ja psühhiaatri teenuse osutamise lepingud olid kontrollimise hetkel (2015. aastal) lõppenud, neid teenuseid osutatakse vajadusel arve alusel. Arvestades asutuses olevate kinnipeetavate psühhomotsionaalse stressi fooni, oleks eksperdi hinnangul tõenäoliselt mõistlik korraldada nii psühholoogilist nõustamist kui ka psühhiaatrilist abi regulaarsemas formaadis.

Üldarstiabi ja õe teenust ning eriarstiabi kättesaadavust võib arstiga läbi viidud vestluse ning kontrollitud meditsiinidokumentide alusel hinnata eksperdi arvates kättesaadavaks, küllaldaseks ja professionaalseks. Igale kinni peetavale isikule tagatakse tervisekontroll asutusse saabumisel – antropomeetria, kehatemperatuuri mõõtmine, nakkushaiguste sõeluuring. Kõrgenenud kehatemperatuuriga isik isoleeritakse teistest eraldi kuni diagnoosi selgumiseni. Kõigile kinni peetavatele isikutele tehakse HIV, hepatiit B ja C ning süüfilise analüüs, alates 16 eluaastast ka röntgen tuberkuloosi välistamiseks – nooremaid kuulatakse. Samuti vaksineeritakse kõik isikud vastavalt Eestis kehtivale immuniseerimiskavale algusest peale, v.a juhul, kui kinni peetaval isikul on olemas vaksineerimisspass sinna sisse kantud vaksineerimistega

6.2. Toiduratsioonid ja toidu mitmekesisus

Toiduratsioonid ja toidu mitmekesisust võib pidada eksperdi arvates Eesti oludes tinglikult piisavaks, kuivõrd vajalikud toitained, vitamiinid, mineraalid ja kaloraaži saab pakutavast toidust kätte.

6.3. Dokumendid ja registrid

Tervishoiuteenus dokumenteeritakse paberkaartides vahetult läbivaatuse järgselt. Sissekanded on eksperdi hinnangul asjakohased ja adekvaatsed, määratud uuringud, ravi ja eriarsti konsultatsioonile suunamine vastavad kaasaegse tõenduspõhise meditsiini nõuetele, eriti arvestades asjaolu, et kontakti patsiendiga raskendavad keelelised raskused, kultuurilised erinevused ning patsientide staatus kinni peetavate isikutena. Oluliselt hõlbustaks arsti tööd eksperdi hinnangul elektrooniline dokumenteerimine ja andmevahetus Tervishoiu infosüsteemiga, kuid see on tingimustes, kus isikutel puudub isikukood ja nimi pole teada või vahetub, probleemne.

6.4. Kokkuvõtte ja ettepanekud

Üldarstiabi ja õe teenust asutuses ning eriarstiabi kättesaadavust väljaspool asutust hindab ekspert kättesaadavaks, küllaldaseks ja professionaalseks. Samas võivad probleemid tekkida keelelistel põhjustel – kas tõlki sellele keelele polegi või on tõlk halvasti kättesaadav. Seega võib jääda puudulikuks nii patsiendi võimekus oma probleemi arstile seletada kui ka arsti võimalus anda haiguse või sümptomi kohta patsiendile üheselt arusaadavaid selgitusi – millest kindlasti tekivad ka patsiendipoolsed kaebused mitteadekvaatsest tähelepanust või ravist. Ka psühholoogiline nõustamine võiks olla eksperdi hinnangul kinni peetavatele isikutele paremini

kättesaadav, ka seda loomulikult koos tõlkega.

Tervishoiuteenus dokumenteeritakse asutuses asjakohaselt ja adekvaatselt, määratud uuringud, ravi ja eriarsti konsultatsioonile suunamine vastavad kaasaegse tõendus põhise meditsiini nõuetele.

Toiduratsioone ja toidu mitmekesisust võib pidada tinglikult piisavaks, kuivõrd vajalikud toitained, vitamiinid, mineraalid ja kaloraaži saab pakutavast toidust kätte, kuid võimalusel peaks siiski enam arvestama ka kinnipeetavate kultuuriliste, usuliste või muude erivajadustega nt lapsed ja rasedad naised.

Tervishoiueksperti tähelepanekute ja soovitude osas palun kujundada keskusel oma seisukoht ning edastada see õiguskantslerile koos ülejäänud soovitudele antavate vastustega.

Ootan Teie seisukohti kokkuvõttes toodu osas võimalusel hiljemalt 15.07.2016

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise